

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 21. aprila 1869.

Gospodarske stvari.

O gospodarstvu na peščeni zemlji.

Spisal J. N. Feuser.

Peščene zemlje (svižnice) je več sort; ali bolj iz kremenca (kremenica) ali apna (slinjevka) obstaja, ali je pesek bolj ali manj droban, ali celó tako droban, ki ga je voda nanescala, da ga imenujemo glin. Če je pesek debel, ne drži taka peščenica vlage (vode), in če je tudi nekoliko v njej ostane, hitro izhlapi iz nje. Tudi družega živeža iz zraka (gazov) ne more kaj v-se srkati in ga obdržati.

Ker peščena zemlja gorkoto rada na-se vleče, zato se spomladi hitro zgreje; ker pa ponoči veliko gorkote iz sebe izpusti, zato se v jeseni hitreje razhladi kakor druga tla.

Če taki zemlji gnojá damo, tem bolj bo ona vroča postala, čem bolj se gnoj razkroji; to se godi s frišnim dolgim slamnatim in konjskim gnojem. Sama čista peščena zemlja nima rodovitnih stvari v sebi, ki so rastlinam živež.

Peščeni zemlji prav nasprotne lastnosti ima ilovična zemlja; ona je drobna kakor moka, navzame se obilo vode in gazov. Vrh tega ima ilovična zemlja lastnost, da je, kader je vode sita, mehka, voljna in vlačnemu testu podobna ter se jej takrat lahko vsaka podoba dá. Vode sita se je nerada znebi in ne dá vode več v-se. Ilovična zemlja pa rodovitnih stvari, ki jih je v-se vzela, ne izpusti rada iz sebe in zato se ne izgubijo ne vlaga ne rodovitni gazi iz nje, da bi šli pod njo v tla. Zavoljo tega, ker se voda rada nasrka in je ne izpusti rada iz sebe, je taka zemlja zmiraj mrzla v taci deželah, kjer pogostoma dežuje, ne dá se rada obdelati in tudi rodovitna ni.

Apnica je kakor kremen sama na sebi nerodovitna, zvezana in zmešana pa z družimi redivnimi rečmi in zemljami oživi zemljo in zgorej ilovični svet, naredi boljši sad, žito bolj moknato in teži. Apnena njiva, kjer je vsaj kak peti del apnice, je gorka, ki gnoj naglo povžije, vodo pa bolj mimo kremenca obdrži. Na solncu se taka zemlja ne strdi, kakor ilovica, ampak razpade v prah.

Recimo še besedo v gnjilovici (črni prsti). Gnjilovica je tista zemlja, ki se iz sprstnelih rastlin in družih reči naredi, postavim, ko živalska trupla, ali njihovi ostanki ali pa gnoj, les, slama, trava, roževje, listje, pleve itd. sprstene.

Črna prst še več kot dvakrat več vode v-se vzame kakor ilovična zemlja in jo tudi stanovitno drži; tudi gorkote se zeló navzame. Ona trdo, vlečljivo ilovico rahljá in požlahnuje, ker spuščá zrak in gaze skozi. Še bolj pa koristi peščeni zemlji, ker prostorčke

med peskom ali glino dopolni in tako brani, da ne izhlapijo vodeni in gnjilni deli, in ker vlago in gaze iz zraka v-se srka in jih dolgo v sebi drži.

Kdor tedaj ima peščeno zemljo, naj skrbi, da na-njo pride obilo taci stvari, iz katerih se gnjilovica ali črna prst dela, to je posebno šota. Šoto pa mora zdrobiti in tako za en palec (col) na debelo vrh zemlje pustiti. Dalje so peščeni zemlji koristne rastline, ktere ne izpijó zemlje preveč, globoke korenine naredé in košatega perja nastavijo; take rastline so: lupina, ajda, špargelj, grah, repa, ktere se, predno dozori, iz polja odpeljejo ali pa, kadar so v cvetji, pokosijo in podorjejo.

Peščena zemljišča naj se že pred zimo orjó in spomladi le malo preorjó.

Dobro je tudi na peščeno zemljo navoziti ilovične, cestnega blata ali blata iz luž, mešanega gnoja (komposta) in enake šare.

Tudi vode napeljavati na-njo, jej dobro tekne.

Nikoli pa naj se ne pozabi, da peščena zemlja je sama po sebi malo rodovitna. Naj tedaj gospodar dobro preračuni stroške in dohodke, in potem še le tako zemljo odloči za polje ali gozd.

Živinozdravniške stvari.

Iz Zalega Loga je došel „Novicam“ sledeči dopis:

„Skušeni živinski zdravnik Kobljar prosi, naj mu „Novice“ blagovolijo naznaniti bolezen, ki se nahaja pri porodni goveji živini in se imenuje notranja goba, ktero natančno kaže 7. podoba v bukvah gosp. dr. Jan. Bleiweisa. Za to boleznijo je že veliko krav poginilo, ker niso mogle roditi. Zatoraj želi imenovani zdravnik pojasniti, kako se ravna in kako se spozná notranja goba; ker on je že mnogoterim gospodarjem pri imenovanju gobi kravo in tele pogina otel. Notranja goba se včasih pokaže, pa o tej reči nevedni gospodarji menijo, da je maternica; al to je le goba, ki se mora pustiti, da čas brejosti popolnoma preteče, in ob času poroda se mora prerezati.

Če se pa imenovana goba ne vidi, zamore se le spoznati, ko je čas brejosti pretek, kravi se vime manjša, je pa še rada in včasih še 14 dni nosi. Ko pa krava jesti neha, je zadnji čas, se težkega dela poprijeti. Namaže se umita gorka roka s sirovim maslom ali z laškim oljem, s katero se s porezanimi nohtovi v nožnico seže. Potem se seže z nožičkom v skupaj poravnani roki v nožnico, da se goba $\frac{1}{4}$ cole prereže in tako se more toliko raztrgati, da se zamore mlado s prstom otipati, kako leži; potem se more mlado živinče tako poravnati, da ima glavo na nogah, in tako se mlado s štrikom otveze, in le ko se krava napne,

se more za štrik potegniti. Ko je tele od krave, se vzame polovico gorke vode, v kateri se mora polič ječmena kuhati, in v to vodo se dene eno žlico bezgovega trjaka in 1½ lota limbergarjeve štupe, in to zdravilo se skozi 12 ur na vsake dve uri kravi povžiti dá, ker to zdravilo jo varuje pred prisadom“.

Razjasnilo. Ta popis kaže od konca do kraja toliko pomot, da je preočito, da se zaliloški „skušeni živinski zdravnik“ ni nikoli učil ne živinozdravništva, ne tistih znanstev, ki so neobhodno potrebna podlaga živinozdravništvu, in ta je pri porodičarstvu anatomija in fiziologija ali znanje delov, iz ktere obstojé spolovila, in njihovih opravil. Mož Kobljar celó ne pozná maternice goveje; ona ima in mora imeti na svojem notranjem licu 75 do 90 gob, da se skup drži z enacimi gobicami, ki jih ima sadova povitica. Gospodarji, ki menijo, da te notranje gobe so maternica, niso tedaj, kakor K. misli, „nevedni“, ampak prav pametni gospodarji so. Teh materničnih (kravi potrebnih) gob pa ne more nihče videti, dokler krava še nosi, in se maternici ni že tako imenovano ustje za porod odprlo. In ravno to ustje maternice, to je, nagrbani njen konec proti nožnici, ima, kakor se iz tega popisa vidi, K. za „notranjo gobo, in to on prereže in trga, da potem „mlado s prstom otipati more, kako leži“. Po tej pomoti tedaj prereže maternico samo, in prav tako dela kakor dela človek, ki ne čaka, da bi se mu s ključem vrata odprla, ampak raji brž vrata razseka, da v izbo pride. Utegne se sicer primeriti, da je ključavnica pokvarjena in da se ne dá kar brž s ključem odpreti; al noben pameten človek ne bo za tega del razsekal vrat, ampak gré po ključarja, da mu po svoji umetnosti vrata odpre. Taka utegne tudi včasih z materničnim ustjem biti, da se ne odpre ob pravem času ali zato, ker je po hudem krču zategnjeno ali da je zaraščeno. Kako pa se takrat pomaga, učijo dr. Bleiweisove bukve na strani 40. Po pričujočem dopisu pa še tega misliti ne moremo, da govori od zaraščene materničnega ustja, kajti dopis pravi, da krava „včasih še 14 dni nosi“. Kaj tacega nobena živina ne bi prestala. Opo-minjamo tedaj Kobljarja, naj opusti stvar, o kateri celó nobene vednosti nima, kajti lahko bi prišel v zadrego, ako bi kak umen gospodar tožil, ko bi mu skazal, da mu je živino „fental“. Pomoč ob porodih ni kaka kaj bodi reč; kdor se ni temeljito v šoli učil anatomije, fiziologije in djanskega porodostvja, nič ne vé in nič ne zná. Hvala Bogú! ako natura sama premaga včasih — bolezen in zdravnika!

Iz Podbrezij na Gorenškem smo dobili sledeči dopis:

Lansko leto nam je bilo, ko so tukaj okoli preišči bolehal in crkali, v „Novicah“ nasvetovano, kako se morajo ozdravljovati. Gospodarji, kateri so se teh pripomočkov poslužili, so jih še večidel srečno oteli. Letos je pa nad mladimi preišči neka bolezen, da prav zelo šisajo, da jih nikakor ventati ne morejo; veliko jih je že pocrkalo. V tistih svinjaci, kjer so bili lansko leto preišči bolni, so tudi prasci letos griževi, vendar tudi v družih. Svinje takih prascev imajo med kolena zeló nagrbano kožo in pa mehurčke, v katerih je rumena tekočina. Zeló bi nam zopet ustregli, ako bi nam kaj svetovali zoper to drisko prascev.

Odgovor. „Novice“ bi prav rade ustregle z dobrim svetom, da bi jim bila bolezen natanko popisana, kajti drisk in griže je 10 in še več sort, ki se ločijo po svojih vzrokih, po naglem ali kratkem teku, po znamenjih bolezni (ali kaže živinče bolečine ali ne) in tega, kar od bolne živine gré itd. Vsega tega ne

vemo: na samo besedo (drisko) pa noben pravi zdravnik nič svetovati ne more; po imenu bolezni ozdravljajo le mojstri-skazi, ki umnega ozdravljanja ne razumejo. Morebiti mladi prasci še sesajo? Ako je to, se more poglavitni vzrok v maternem mleku, v njeni pokvarjeni klaji itd. iskati, in ti vzroki se morajo odpraviti. Ako ne sesajo več, utegne klaja njihova napčna biti; rada pa se driska zlasti spomladi in v jeseni loti mladih prascev po prehlajenji, kjer je svinjak napčen, nečeden itd. Naj sicer driska izvira odkodar koli, treba je takim živinčutom vselej toplote v suhih, čednih hlevih; zato je treba, jim trebuh odéti, kake trikrat na dan ga jim dobro drgniti (ribati) s suho slamo, in kdor more, naj jim v trebuh vriba kafrovca. Izprva, ko so čeva še razdražena, morebiti tudi nekoliko vneta, naj se jim po malem večkrat na dan daje topla pijača kuhanih ajbševih korenin, v katero se enmalo čiste krede postrže; če se kaže, da niso čeva vneta, dobra je topla pa močna kamilična voda; tudi pri večdnevni driski pomaga voda, v kateri se je razbeljeno železo večkrat ugasilo. Za take driske, ki niso sicer brez vnetih čev, pa vendar ne hudo vnetih, se pri žebetih, teletih, ovcah in prasci, kadar še sesajo, priporočajo prav posebno črne jagode ali borovnice. One imajo pri tej bolezni veliko moč in sicer tako, da jih je celó veliki zbor vitemberških zdravnikov 1866. leta živo priporočal. Če tudi borovnic morebiti nimate zdaj pri rokah, naj se to zdravilo zapomnijo gospodarji.

Kakor borovnice popolnoma dozori (čem bolje so zrele, tem bolje so), naj se naberó in posušé. Suhe imajo veliko več moč. Borovnice imajo neko zagoltno in hladilno stvar v sebi, to je, tako, ktera malo vkup vleče, zraven pa hladí. Napravljaja se pa to zdravilo z vinom, najbolje črnim, tako-le: Vzame se v primeri z borovicami vina; vino naj se z borovicami kuha tako dolgo, da se ga borovnice vsega napijó. Tako se shranijo v dobro zamašeni flaški. Kadar se potrebujejo, naj se jih bolnemu živinčetu dá 2 ali 3 lote toplih, in vsako uro toliko, tako dolgo, da odneha bolezen.

Slovensko slovstvo.

* *Sviloreja umevno in v podobah razlagana za male svilorejce* — se imenuje knjižica na eni pôli, ktera v kratki besedi daje poduk svilne črviče (židne gosence) izrejati od prvega začetka noter do konca. Kar ta iz nemškega v prav lahko razumljivi besedi od g. Ume ka v slovenski jezik prestavljena knjižica uči, razjasnujejo podobe tako dobro, da moremo vitezu dr. Gutmansthalu prav hvaležni biti, da je dal to delce na svetlo, ktero zadostuje malim svilorejcem in bo še vnelo marsikterega, ki morebiti še zdaj ne misli ne na ta koristni pridelek, pa se ga bo poprijel, ko bo videl, da v eni, pred njim ležeči pôli dobí učenika, ki mu vse pové, kar za prvi početek potrebuje — in vse to le za 10 novih krajcarjev. Tudi šolskim fantičem, ki so že toliko odraščeni, da kmetijskega nauka kaj razumejo, bo ta knjižica v veliko veselje. Dobiva se v bukvarnici Lerherjevi v Ljubljani. Porok smo vsacemu, da je bo vesel, kdor si jo omisli. — Vitez Gutmansthal pa misli še letos več knjigo o sviloreji na svetlo dati.

* *Vrtomirov prstan ali zmaj v bistriški dolini. Ljudska povest iz pretečenih časov.* Spisal Jakob Alešovec. — Tako se zove kratkočasna in podučna pripovedka, po kateri naj vsak seže, kdor 16 soldov zmore, in naj hití k Giontini-u po njo; porok smo mu, da se ne bo kèsal.